

Maxfuza TAIROVA,
Termiz davlat universiteti ingliz tili va adabiyoti kafedrasida erkin tadqiqotchisi
E-mail: tairovamaxfuza@mail.ru

DSc.professor S.Jumanov taqrizi asosida

RELATIONSHIP BETWEEN THE ORIGINAL AND THE TRANSLATIONS IN ENGLISH AND UZBEKI

Annotation

This article examines the example of the translation of John Dryden's tragedy "Aurangzeb", examines a number of problems that a translator faces in order to ensure the form, semantic and poetic closeness between the original text and the translated text, as well as to create a unity of form and meaning that ensures the artistic integrity of the translation.

Key words: originality, translation, equivalent, linguistic units, artistic and visual means, adequate, originality, method, re-expression.

СВЯЗЬ МЕЖДУ ОРИГИНАЛОМ И ПЕРЕВОДАМИ НА АНГЛИЙСКИЙ И УЗБЕКСКИЙ ЯЗЫКИ

Аннотация

В данной статье на примере перевода трагедии Джона Драйдена «Авранзеб» исследуется ряд проблем, с которыми сталкивается переводчик, чтобы обеспечить форму, смысловую и поэтическую близость между оригинальным текстом и переведенным текстом, а также создать единство формы и смысла, обеспечивающее художественную целостность перевода.

Ключевые слова: оригинальность, перевод, эквивалент, языковые единицы, художественно-изобразительные средства, языковые средства, адекватные, оригинальность, метод, переосмысление.

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA ASLIYAT VA TARJIMALAR O'RTASIDAGI MUNOSABATLAR

Annotatsiya

Mazkur maqolada asliyat va tarjima tilida qayta yaratilgan matn orasida shakliyseantik va poetik yaqinlikni ta'minlash, tarjimada badiiy yaxlitlikni ta'minlovchi shakl va ma'noning birligini yaratishda tarjimon oldida bir qancha muammolar borligini Jon Draydenning «Aurangzeb» tragediyasi tarjimasi orqali o'rganiladi.

Kalit so'zlar: asliyat, tarjima, ekvivalent, lingvistik birliklar, badiiy-tasviriy vositalar, lisoniy vositalar, adekvat, asliyat, usul, qayta ifodalash.

Kirish. Tarjimada badiiy asar uslubini saqlashga harakat qilgan har bir tarjimon original asardagi milliylikni anglatuvchi so'zlar bilan doimiy to'qnash keladi. Bu borada esa realiyalar asar milliy xususiyatlarini ifodalovchi asosiy belgidir. Tarjimada madaniyatlararo tafovutlar mksalasi ingliz va o'zbek tarjimashunosligida u yoki bu darajada o'rganilgan. Jumladan, O.Nensi, H.Feiz, R.Jeani, B.Rainhert kabi ingliz, G.D.Tomaxin, A.P.Babushkin, L.V.Mosiyenko, M.N.Yesakova singari rus, H.Xamroyev, I.Mirzayev, R.Kasimova kabi o'zbek olimlarining tadqiqotlarida o'z ifodasini topgan. Ikki tilli matnlar mazmunining maksimal umumiyliigi, bu matnlar yaratilgan tillardagi farqlar bilan yo'l qo'yilgan potensial erishish mumkin bo'lgan ekvivalentlikni va tarjima ekvivalentining haqiqiy semantik yaqinligini farqlash kerak. tarjimon tarjima jarayonida erishgan asl va tarjima matnlari. Tarjima ekvivalentligining chegarasi – tarjima paytida asl nusxaning mazmunini maksimal darajada saqlab qolish (lingvistik) darajasidir, ammo har bir alohida tarjimada aslga turli darajalarda va har xil yo'llar bilan semantik yaqinlik maksimal darajaga yaqinlashadi [1]. Har qanday matn qandaydir kommunikativ funksiyani bajaradi: ba'zi faktlarni etkazadi, his-tuyg'ularni ifodalaydi, kommunikatorlar o'rtasida aloqa o'rnatadi, retseptordan qandaydir reaksiya yoki harakat talab qiladi va hokazo. Aloqa jarayonida bunday maqsadning mavjudligi uzatiladigan xabarlarining umumiy xususiyatini va ularning til dizaynini belgilaydi. Bunday nutq segmentlarini taqqoslaylik:

I safely can unlade my breast of love

Sekin yulib tashlarmen muxabbatni dilimdan [2]

Your victory, alas, begets my fears.

Sizning g'alabangiz afsus menda qo'rquv uyg'otdi [3].

Ushbu bayonotlarning har birida alohida so'zlar va tuzilmalarning ma'nolari va butun xabarning o'ziga xos mazmunidan tashqari, umumlashtirilgan funksional tarkibini ham topish mumkin:

faktlar bayonoti, ifoda, turtki, aloqa qidirish;

matn ketma-ket yoki bir vaqtning o'zida bir nechta kommunikativ funksiyalarni bajarishi;

yuqoridagi so'zlar bitta yaxlit matnini tashkil qilishi;

tarjima tarkibida kommunikativlikni yo'qotmasdan funksional vazifa (aloqa maqsadi) bo'lishi mumkin emas.

Tarjima jarayonida tarjimon asliyatdagi voqea-hodisalarni kitobxonga tushunarli bo'lgan til vositalari orqali qayta yaratishga intiladi. Bunda u kitobxonning asliyatga nisbatan butunlay boshqa tilga mansub ekanligini, o'zgacha madaniyat va tarix vakili ekanligini unutmazligi kerak. Yuqorida keltirilgan fikrlardan shunday xulosaga kelish mumkinki, tarjimada pragmatik uyg'unlikka erishish uchun tarjimon asliyat matnida ifodalangan har bir holat va narsani yaxshi bilishni, ya'ni chukur ekstralingvistik bilimga ega bo'lish talab qilinadi, zero, ekstralingvistik faktorlarni xisobga olish asliyomonand tarjimaga erishish garovidir.

Adabiyotlar tahlili va metod. Tarjima matnining umumiy nutq funksiyasini ko'rsatadigan matn mazmunining bir qismi (so'zlashuv) uning aloqa maqsadini tashkil etadi. Bu «lotin» («nazarda tutilgan» yoki «majoziy») ma'no bo'lib, unda, xuddi yashirin shaklda, butun so'zlashuvdan semantik bir butun sifatida chiqarilgan. Shaxsiy lingvistik birliklar bunday ma'noni yaratishda endi to'g'ridan to'g'ri o'z ma'nolari orqali emas, balki bilvosita, boshqa birliklar bilan uning yordamida qo'shimcha ma'no ifodalash uchun asos bo'lib xizmat qiladigan ma'no-so'z birligini tashkil qiladi. Qabul qiluvchini bayonotni idrok etib, nafaqat lisoniy birliklarning ma'nosini va ularning bir-biri bilan munosabatlarini tushunibgina qolmay, balki butun tarkibdan ma'lum xulosalar chiqarishi, undan qo'shimcha ma'lumot chiqarishi kerak, bu nafaqat Mamba nima deyishini, balki nima uchun ekanligini ham ma'lum qiladi. u «bu bilan nimani nazarda tutyapti»[4] deydi.

Birinchi turdagi tarjimalarning ekvivalenti, aloqa mazmuni bo'lgan asl tarkibning faqat shu qismini saqlab qolishdan iborat:

Behold these dying eyes, see their submissive awe -
So'nayotgan yulduzlarga boqing, bu itoatkorona nigohlar.

Nay, more, you have forgot who is your own - Bo'ldi
bas! Kimlingizni unutibsiz.

You made me liberty your late request.

Is no return due from a greatfull breast.

So'nggi bor tilab oluvdingiz ozodligimni, Biroq qaytara
olmadim bu yaxshilingizni.

Masalan, birinchi misolida, aloqa maqsadi so'zlashuv mazmunining asosiy qismi bo'lgan majoziy ma'noni etkazish edi. Bu yerda kommunikativ ta'sir kimyoviy elementlarning o'zaro ta'siriga o'xshatilgan odamlar o'rtasidagi munosabatlarni o'ziga xos badiiy tasvirlash orqali erishiladi. Ushbu ma'lumotlarning bilvosita tavsifi tarjimon tomonidan ona tiliga tarjima qilish uchun qabul qilinishi mumkin emas deb topilgan va tarjimada boshqa, biroz kamroq obrazli bayonot bilan almashtirilgan, ammo bu zarur kommunikativ ta'sirni ta'minlaydi. Ikkinchi misolida, muloqotning maqsadi suhbatdoshning oldingi bayonotidan ta'sirlangan ma'ruzachining his-tuyg'ularini ifodalashdir. Ushbu maqsadni tarjimada takrorlash uchun tarjimon ta'sirini ifodalaydigan stereotipik iboralardan biri, garchi uni tashkil etuvchi lingvistik vositalar asl nusxaning birliklariga mos kelmasada, o'zbek tilida ishlatgan. Uchinchi misolda, tarjimon har qanday usul bilan saqlab qolishga intilayotgan asl nusxaning umumiy vazifasi ovozi yozuv, qofiya va metrga asoslangan she'riy ta'sirdir. Ushbu ma'lumotni ko'paytirish uchun asl xabar kerakli she'riy fazilatlariga ega bo'lgan boshqasi bilan almashtiriladi. Ushbu misollardan ko'rinib turibdiki, aloqa maqsadi so'zlashuv mazmunining eng umumiy qismidir, umuman aytishga xos bo'lib, uning kommunikativ aktidagi rolini belgilaydi.

Ushbu turdagi asl nusxalar va tarjimalar o'rtasidagi munosabatlar quyidagicha tavsiflanadi:

leksik tarkibi va sintaktik tashkil etishning taqqoslanmasligi;

semantik parafrazlash yoki sintaktik transformatsiya munosabatlari bilan asl nusxa va tarjimaning so'z boyligini va tuzilishini bog'lay olmaslik;

asliyat va tarjimadagi xabarlar o'rtasida haqiqiy yoki to'g'ridan to'g'ri mantiqiy aloqalarning yo'qligi, bu ikkala holatda ham «bir xil xabar berilgan» deb tasdiqlashga imkon beradi;

ekvivalent deb tan olingan barcha boshqa tarjimalar bilan taqqoslaganda asl nusxa va tarjima tarkibidagi eng kichik umumiylik[5].

Shunday qilib, ekvivalentlikning ushbu turida tarjimada asl nusxada umumiylikning qayta yaratilishi yaqqol namoyon bo'ladi. Asl nusxadagi bir yoki ikkita so'z tarjimada to'g'ridan to'g'ri yoki bilvosita yozishmalarga ega bo'lsa ham, bu xulosa umuman butun xabar uchun to'g'ri keladi.

Muhokama. Ushbu ekvivalentlik darajasidagi tarjimalar tarkibini batafsilroq ko'paytirish mumkin bo'lmagan holatlarda ham amalga oshiriladi va bunday ko'paytirish tarjima retseptorini noto'g'ri xulosalarga olib kelib, uning asl retseptoridan farqli ravishda birlashmalariga olib keladi va shu bilan xalaqit beradi.

Quyidagi misollar orqali ko'rib chiqamiz:

Your pardon, mighty sir,

You seem not high enough your joys to rate; [6]

Bir qoshiq qonimdan o'ting olampanoh,

Bundan siz xursanddek ko'rinmaysiz, oh [7].

Shunday qilib, ingliz maqollari bilan tavsiflangan vaziyat dunyo bo'ylab sayr qilmaslik, aksincha uyda o'tirib, mol saqlash kerak degan xulosani anglatadi. Ekvivalent tarjima xuddi shu emotsional munosabatda bo'lgan va asl nusxadagi stilistik (she'riy) funksiyani (maqol shakli) maksimal darajada takrorlaydigan o'zbekcha ibora bo'ladi. Xuddi shu vaziyatni tavsiflash kerakli natijani bermagani uchun, boshqa vaziyatni tavsiflovchi xabardan foydalanish kerak. Belgilangan talablarni qondirishga urinish taxminiy tarjimini beradi: Kim tinch o'tirmasa, u yaxshilik qilmaydi.

Quyida Jek Londonning «Oq so'yloq» asari o'zbek va nemis tillaridagi tarjimalari orqali frazeologik ekvivalentning yana bir holatini ko'rib chiqamiz: to cast a glance - nigoh tashlamoq.

Then he would cast a glance of fear at the wolf-circle drawn expectantly about him. - Shundan so'ng u bo'rilarga dahshatli nigoh tashladi, olov atrofini tobora yaqinroq yopdi.

Hisoblash ham frazeologik birliklarni tarjima qilish usullaridan biridir. Masalan, oqqush qo'shig'i ifodasida - swan song ushbu uchta tilda tasvir, struktura to'liq mos keladi: «It's my swan song. I am almighty proud of it. I worship it» 8. - «Bu mening oqqushlar qo'shig'im. Men u bilan faxrlanaman. Men unga sig'inaman» 9.

Ekvivalentlik masalasi frazeologik birliklarning tarjimasida ham kuzatilishi mumkin to know from A to Z: Oh, he knew it all, and knew them well, from A to Z. - Ha, u bu o'yinni mukammal tushundi; Men bu qizlarni A dan Z gacha tanish edim [10].

Biroq, ingliz tiliga tarjima qilishda o'xshash tasviriy muqobilik yo'qligi sababli, biz analog izlashga murojaat qilishga majbur bo'lmoqdamiz. tarjimada bu kabi ifodalarni so'zma-so'z «ichki va tashqi narsalarni bilish» degan ma'noni anglatadi.

So'zma-so'z tarjima quyidagi frazeologik birliklarga taalluqlidir: to take root - ildiz otmok, to keep oneself in the background - сояда колинг, ас слеп ас дай - кун каби тиник ва х.к.

Frazeologizmlar bir butun sifatida tarjima qilinmaydi, balki so'zma-so'z tarjima qilinadi, bu tarjima transformatsiyalarida kamdan kam qabul qilinadi.

Quyidagi parchani ko'rib chiqamiz:

«Never had he been at such an altitude of living, and he kept himself in the background, listening, observing, and pleasuring, replying in reticent monosyllables, saying, «Yes, miss,» and «No, miss,» to her, and «Yes, ma'am,» and «No, ma'am,» to her mother.» va uning o'zbekcha yozishmalari «Men uni hech qachon bunday baland ko'tarmagan edim va u soyada qolishga harakat qildi, tingladi, tomosha qildi, quvondi va o'zini tutib, bir bo'g'inli javob berdi:»

Ekvivalentlikning ikkinchi turida asl nusxa va tarjima mazmunining umumiy qismi nafaqat muloqotning bir xil maqsadini anglatadi, balki o'sha tildan tashqari holatni ham aks ettiradi. Vaziyat - bu bayonotda tasvirlangan obyektlar va obyektlar orasidagi bog'lanishlar to'plami. Har qanday matn ba'zi bir haqiqiy yoki xayoliy vaziyatlar bilan bog'liq bo'lgan narsalar haqida ma'lumotni o'z ichiga oladi. Matnning kommunikativ funksiyasini vaziyatga yo'naltirilgan xabar orqali amalga oshirish mumkin emas. Fikrlash fikr obyekti bo'lmasdan mavjud bo'lmagani kabi, «hech narsa haqida» bo'ladigan izchil matnni tasavvur qilishning iloji yo'q.

Ekvivalentlikning ikkinchi turi tarjimalar bilan ifodalanadi, ularning asl nusxaga semantik yaqinligi ham ishlatilgan lisoniy vositalar ma'nolarining mushtarakligiga asoslanmaydi. Ushbu turdagi tarjimaning ba'zi bir misollari:

Wished freedom I presage you soon will find,

If Heav'n be to virtue kind [11].

Ozodlik istasangiz tezda bo'lur ijobat,

Gar falak ko'rsatsa mehr va adolat [12].

Ushbu misollarda tenglashtirilgan ko'p tilli so'zlashuvlarda asl nusxadagi so'zlar va sintaktik tuzilmalarning aksariyati tarjima matnida bevosita yozishmalarni topa olmaydi. Shu bilan birga, ushbu guruhning asl nusxalari va tarjimalari orasida birinchi turdagi ekvivalentlikdan ko'ra ko'proq mazmunli umumiylik mavjudligini ta'kidlash mumkin. Masalan, tarjimalarni taqqoslaylik:

1) I will do it! - Men tayyorman!

2) I bring a heart more true than fortunate - Taqdim yetay sizga bor dilim.

Birinchi, biz umuman boshqa hodisalar haqida gaplashamiz, ular orasida biron bir haqiqiy aloqani farqlash mumkin emas. Asl nusxa va tarjimaning mushtarakligi shundan iboratki, har ikkala holatda ham ma'ruzachining suhbatdoshining oldingi so'zlariga nisbatan hissiy munosabati to'g'risida bir xil xulosalar chiqarish mumkin.

Ikkinchi asl nusxa va tarjimaning beqiyos til vositalari aslida xuddi shu harakatni tavsiflaydi, xuddi shu haqiqatga ishora qiladi, chunki siz cuxbatdoshingizga aytayotganingiz malum. Ikkala matn ham turli xil narsalar haqida gapiradi, ammo bir xil narsa». Kundalik hayotda bunday bayonotlar to'g'risida tez-tez aytiladi, ular «bir xil fikrni boshqa so'zlar bilan ifoda etadilar».

Natijalar. Ushbu turdagi asl nusxalar va tarjimalar o'rtasidagi munosabatlar quyidagicha tavsiflanadi:

leksik tarkibi va sintaktik tashkilotining taqqoslanmasligi; asl nusxaning lug'ati va tuzilishini va tarjimini semantik parafrazlash yoki sintaktik o'zgartirish munosabatlari bilan bog'lay olmaslik;

tarjimada aloqa maqsadini saqlab qolish, chunki biz allaqachon o'rnatganimizdek, gapning ustun funksiyasini saqlab qolish ekvivalentlik uchun zaruriy shartdir;

ko'p tilli xabarlar o'rtasida to'g'ridan to'g'ri haqiqiy yoki mantiqiy aloqaning mavjudligi bilan isbotlangan bir xil vaziyat ko'rsatkichini tarjimada saqlab qolish, bu ikkala holatda ham «bir xil xabar berilgan» deb ta'kidlashga imkon beradi.

Ikkinchi turdagi ekvivalentlikning tarjimalarda keng qo'llanilishi har bir tilda muayyan holatlarni tavsiflashning boshqa tillar uchun mutlaqo nomaqbul bo'lib chiqadigan usullari mavjudligi bilan izohlanadi.

Quyidagi satrlar orqali tahlil qilamiz:

Then as in equal balance weigh my deeds, ammo o'zbek tilida bu holatni shunday ta'riflash kulgili bo'lib tuyuladi: "Meni ishlarim (aslida, mening ishlarim bo'lishi kerak yedi) ham har miyerdan teng. O'zi uchun har qanday xatti-harakatlarning mumkin emasligini ta'kidlab, ingliz aytadi: I am the last man to do it. O'zbek tilida bunday xabarni ko'paytirish mumkin emas balki, kimnidir biron bir narsani oxirgi qilgan odam deb atash mumkin.

Ushbu holatni biz tarjimada boshqa yul bilan tasvirlashimiz kerak bo'ladi, masalan: men, har holda, buni qilmayman. Tarjimada vaziyat darajasida ekvivalentlikni o'rnatish zarurati, ko'p holatlarda til hamjamiyati a'zolari doimiy ravishda muayyan vaziyatni tavsiflashning faqat bitta usulidan foydalanishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bu, odatda, nutqning standart formulalarida, ogohlantirish xabarnomalarida, umumiy qabul qilingan itsaklarda, ta'ziya izhorlarida va boshqalarda tez-tez uchraydi.

Agar asl nusxada tasvirlangan vaziyatni faqat bitta aniq belgilangan shaklda ona tiliga o'girish kerak bo'lsa, tarjima variantini tanlash, xuddi ushbu holat asl matnda qanday ta'riflanganligidan qat'iy nazar, va tarjimadagi xabar oldindan belgilangan bo'lib chiqadi. Tabiiyki, bu holda asl nusxadagi va tarjimadagi tegishli xabarlar bir xil tuzilishga ega bo'lishi mumkin, faqat istisno holatlarda, har ikkala tilda ham ushbu vaziyatni tavsiflashning majburiy usullari mos keladi. Ko'pgina hollarda, ona tiliga tarjima qilish vaziyatni tavsiflashning ma'lum bir usuli majburiyati yoki afzalligi uni asl nusxada tasvirlash usulini almashtirish bilan, tarjimada ekvivalentlikning ikkinchi turini o'rnatish bilan bog'liq. Ingliz va amerikalik mualliflarning

kitoblari tarjimasidan bunday almashtirishning ba'zi bir misollari [13]:

Whence can proceed so wonderful a change? – Qachondan beri o'zgarib qoldingiz?

How look the people in this turn of state? - Odamlar o'zini qanday tutmoqda?

Asl nusxada tasvirlangan vaziyatni tarjimada ko'paytirishdan bosh tortish ya'ni, ekvivalentlikdan foydalanish, ikkinchisining emas, balki birinchi turining tarjima paytida tasvirlangan vaziyat tarjima retseptorlari tarkibidagi zaruriy uyushmalar bilan bog'liq bo'lmagan hollarda, aloqa maqsadini saqlab qolish zarurati bilan shartlanadi. Jon Draydenning «Avrangzeb» tragediyasida qahramon «pastdan» bir yig'itning ko'rinishini beparvolik bilan tasvirlab berar ekan, xususan, kuchlar sevimlilaridagi so'rovlar ortida uning yuzi borligini aytadi, ya'ni. harbiy xizmatchilar uchun konsertda yoki radioda ijro etish uchun so'rovlar yuborgan kishining yuzi. Bunday holatni o'zbek tilidagi tarjimini o'quvchi kamsituvchi xususiyat sifatida qabul qilishi ehtimoldan yiroq emas. Shuning uchun tarjimonlar mutlaqo boshqacha vaziyat bilan ekvivalentlikni o'rnatishni afzal ko'rishdi. Muayyan vaziyatning bitta tilshunoslik retseptorlari tarkibida ba'zi bir qo'shimcha uyushmalar paydo bo'lishi, buning asosida ular qat'iy aniq xulosalar va xulosalarga kelish qobiliyati juda muhimdir. Boshqacha qilib aytganda, turli xil vaziyatlar ma'lum bir jamoa madaniyati doirasida ushbu vaziyatlarining boshqa lingvistik jamoalar a'zolari uchun ma'nolaridan farq qiluvchi maxsus ma'noga ega bo'lishi mumkin. Ma'lumki, ba'zi xalqlarda bosh irg'ash tasdiqni, boshqalarda esa inkor qilishni anglatadi. Bundan kelib chiqadiki, bu imo-ishoraning tavsifini turli xalqlar vakillari har xil tushunishlari mumkin.

Xulosa. Ingliz tilidagi asl nusxaning aniqligi nisbatan kamroq kuzatiladi. Odatda, tarjimada ba'zi tafsilotlarning o'tkazib yuborilishi ixtiyoriydir va tarjimon taqdimotni yanada qisqartirishga intilishi bilan izohlanishi mumkin:

Tarjimonlar asl nusxada aniq g'oyani ifodalaydigan qismini tarjima qilmaslik mumkin deb topdilar (qutidan biron bir narsa olish uchun uni ochish kerak).

Xabarda tasvirlangan xususiyatlarni birlashtirish usuli. Vaziyatning tanlangan belgilarini umumlashtiruvchi tushunchalar xabarda uni qurish uchun ma'lum qoidalarga muvofiq birlashtiriladi. Barcha tillarga xos bo'lgan hodisalar bilan bir qatorda, har bir til xabar tarkibida individual tushunchalarni birlashtirish imkoniyatiga o'z cheklovlarini qo'yadi.

ADABIYOTLAR

1. Jon Drayden. Avrangzeb. Tragediya. / Inglizchadan Dilafruz Ochilova tarjimasida. – Toshkent: Navro'z, 2014 – 276 bet.
2. Aurangzeb. A tragedy. John Dryden, –P. 211
3. Avrangzeb. Tragediya. Ingliz tilidan Ochilova Dilafruz tarjimasida -B 212
4. Jek London. White fang. 1906. – P. 124.
5. Jek London. Oq so'yoq. Olim Otaxon tarjimasida. G'ofur G'ulom, 2010. –B. 120.1988. – 318 c.
6. Aurangzeb. A tragedy. John Dryden, –P. 73
7. Avrangzeb. Tragediya. Ingliz tilidan Ochilova Dilafruz tarjimasida -B 74
8. John Dryden. Aurengzebe. A tragedy. London, 1670. (Электрон манзил: <https://www.britannica.com/topic/Aureng-Zebe> (мурожаат санаси: 25.10.2022))
9. Jo'rayev K. Tarjima san'ati. – T.: Fan, 1982. – 60 b.
10. Jo'rayev K., Jo'rayev E. va boshqalar. Tarjima nazariyasi va amaliyoti. –Andijon, 2008. – 116 byu
11. Aurangzeb. A tragedy. John Dryden, –P. 37
12. Avrangzeb. Tragediya. Ingliz tilidan Ochilova Dilafruz tarjimasida –B 38
13. Javbo'riyev M. Badiiy tarjimada milliy xarakter va tarixiy davr koloritini qayta yaratish (O.Yoqubovning Ulug'bek xazinasi tarixiy romanining nemischa tarjimasida misolida): Filol. fan. nomz. diss. – T., 1991. – 202 b.
14. Isaqova Sh. Badiiy tarjimada milliylik va tarixiylikning aks ettirilishi (Oybekning Navoiy romanining fransuzcha tarjimasida misolida). Filol. fan. nom. diss. Toshkent, 2004. – B.94.
15. Karimov N. Adabiy aloqa va badiiy tarjimaning yangi ufqlari. // O'zbek tili va adabiyoti. – T., 2015. № 3. 4-b.